

HERBÁRIUMOK

KIÁLLÍTÁS
AZ ELTE EGYETEMI KÖNYVTÁR
BOTANIKAI KÉZIRATAIBÓL
ÉS NYOMTATVÁNYAIBÓL

2009. március 16 – május 30.

Kiállítások az ELTE Egyetemi Könyvtárban, 4.

HERBÁRIUMOK

KIÁLLÍTÁS AZ ELTE EGYETEMI KÖNYVTÁR BOTANIKAI KÉZIRATAIBÓL ÉS NYOMTATVÁNYAIBÓL

A kiállítást rendezte Dr. Knapp Éva

Budapest, 2009.

Egyetemi Könyvtár

A borítón

Weinmann, Johann Wilhelm: Phytanthoza-iconographia [...]. Bd. II.

Regensburg 1737. Nr. 516.

látható

A felvételeket Hajtmanszki Péter (ELTE Egyetemi Könyvtár) készítette

Minden jog fenntartva

© Knapp Éva

© Hajtmanszki Péter

© ELTE Egyetemi Könyvtár

Kiadja az ELTE Egyetemi Könyvtár

Felelős kiadó Dr. Szögi László főigazgató

Tipográfia, nyomdai előkészítés Hajtmanszki Péter

Készült az ELTE Egyetemi Könyvtárban

ISBN 978-963-284-061-1

A kiállítás válogatást ad egy, a könyvtár évszázadokon át folyamatosan és tervszerűen gyarapított állományrészéből. A látványos kéziratok, valamint a kézzel színezett fa- és rézmetszetekkel díszített nyomtatványok segítségével a XV. század végétől a XIX. század közepéig kísérhetjük nyomon a botanika történetének európai és magyarországi professzionális és amatőr alakulását.

A herbáriumok (füvészkönyvek, füveskönyvek) a vadon növény és a termesztett növények leírását, orvosi hasznát és táplálkozásban betöltött helyét tartalmazó kéziratok vagy nyomtatott könyvek. Az eredetileg növénygyűjteményt, préseléssel vagy szárítással kikészített növények tudományos, illetve oktatási célra szolgáló gyűjteményét jelentő latin kifejezés, a herbárium az elmúlt években sajátos jelentésváltozáson ment át. Egyaránt jelent növénygyűjteményt és egyfajta irodalmi kompendiumot, melyben szépirodalmi szövegek mutatják be a természethez, elsősorban a növényekhez kapcsolódó írói viszonyulás sokféleségét. Így például a 2006-ban *Magyar irodalmi herbárium* címen, Szilágyi Judit és Vajda Ágnes szerkesztésében megjelent kötetben mintegy hatvan színes botanikai illusztráció teszi különlegessé a magyar nyelvű írásbeliség kezdetétől napjaink tartó irodalmi szövegválogatást (ISBN 9639598895). Egy évvel korábban *Kis magyar irodalmi herbárium* címen a Petőfi Irodalmi Múzeum rendezett kiállítást (2005. május 1 – június 30.), melynek már a mottója („*a kertből vers lett s míg a vers él e kert erősebb lesz a kertnél*” Csorba Győző: *Vers lett*) jelezte a rendhagyó vállalkozás lényegét, növények és irodalmi szövegek sajátos összetalálkozását. A kiállítás Janus Pannonius virágzó mandulafájától kezdődően felidézte a magyar írók természetszeretetét. A tölgyek alatt pihenő Arany Jánosra emlékezve és Weöres Sándor őszi éjjel izzó galagonyabokrának megjelenítésén túl a sikeres kiállítás „megtanította” például, hogy a legvégső esti kérdés a fűre vonatkozik (Babits Mihály), s hogy az ugaron nem terem virág (Ady Endre).

Míg az írók, költők a természetet „lényegítették” irodalommal, a *Herbáriumok* című kiállításon – mintegy visszafele haladva – a „szövegerdőből” (sylva) valóságos erdőbe, fákat, bokrokat és virágokat ábrázoló növénytan könyvek közé jutunk. Ismeretes, hogy a magyar nyelvemlékek közül a *Besztercei* (1380 körül) és a *Schlägli szójegyzékekben* (1410 körül) található legkorábban nagyobb számú gyógynövény-nevek. A kiállításon e nyelvemlékeket csupán gondolatban idézhetjük fel, láthatjuk viszont a Mátyás király könyvtárából származó Theophrastus Eresius *De plantis* című munkáját, melyet görög nyelvből Theodorus Gaza fordított latinra. A Firenzében Vespasianus Bisticci scriptoriumában a XV. század második felében készült korvina első oldalán az alsó lapszél közepén arany karikából álló keretben kék alapon látható Hunyadi Mátyás hatszögletű címere lapos lemezkoronával.

Néhány herbárium ősnymotatvány és a XVI. század első felének jellegzetes növénytan nyomtatványa után látható a kiállításon az első magyar nyelvű nyomtatott füveskönyv, Melius Juhász Péter *Herbáriumának* (1578) egy fennmaradt példánya. Ismeretes, hogy Melius Juhász *Herbárium*a kompendium, a növényekre vonatkozó adatok Galenus, Plinius és Adamus Lonicerus munkáiból „szedettek ki”. A mű forrásaival Fialovszky Lajos foglalkozott. Kimutatta, hogy Melius Juhász magyarra fordította Adam Lonicerus mainzi orvos és tanár *Historiae naturalis opus novum (Kreuterbuch)* című, a XVI. század közepén megjelent híres növénytan munkáját és ezt kiegészítette Dioscorides, Plinius, Galenus, valamint kortársai, Pietro Andrea Mattioli, Hieronymus Bock és Leonard Fuchs műveiből. Gulyás Pál foglalkozott az e *Herbariumban* található ábrázolásokkal, s azok előképét Lonicerus már említett műve német nyelvű kiadásában találta meg. Melius Juhász orvosi füveskönyve mintegy 2000 magyar növénynevet és mintegy 1500 receptet őrzött meg. A becses nyomtatvány lényegében az első magyar nyelvű természettudományi kézikönyv.

1583-ban Németújváron jelent meg az a magyar orvosi növényeket felsoroló latin–magyar szójegyzék, amelynek latin részét a Bécsben élő Clusius (Charles de L'Écluse), a kor legnagyobb botanikusa állította össze (*Stirpium nomenclator Pannonicus*). A feltehe-

tően Beythe Istvántól származó magyar nyelvű részt két növénynél (Szent László király füve, Csaba íre) kiegészítették a hozzájuk fűződő monda latin nyelvű leírásával. E mű részben átszerkesztett, de azonos tartalmú, Antwerpenben 1584-ben önálló címlappal megjelent kiadása szintén egyik további érdekessége a kiállításnak. Clusius nyugat-magyarországi gombákról készített munkájának (*Fungorum in Pannoniis observatorum Brevis historia et Codex Clusii*) faksimile kiadása (Grác 1983) emlékeztet arra a körülményre, hogy az ehető és a mérges gombák rajzai azokról festményekről készültek, amelyeket Batthyány Boldizsár, a németújvári törökverő magyar főúr készíttetett a saját költségén.

1595-ben Németújváron *Füveskönyv* (Fives könyv) címen, kevés változtatással, némi bővítéssel Beythe András ismét kiadta Melius Juhász *Herbáriumát*. A kiállításon látható mű 275 növény leírását tartalmazza a növények „természetének” és felhasználási lehetőségeiknek felsorolásával.

Lippay János *Posoni kert* című munkája, az első magyar nyelvű kertészeti szakkönyv, sem hiányzik a kiállított kötetek közül. A Lippay György esztergomi érsek reneszánsz kertek mintájára kialakított európai hírű pozsonyi kertjét bemutató nyomtatvány 1664-ben jelent meg Bécsben. Az érsek öccsének, Lippay Jánosnak a kor európai színvonalán álló műve több mint százötven évig gyakorolt hatást a magyarországi virág-, gyümölcs- és zöldségkertészetre. A munka teljes, tervezett kidolgozását a szerző halála akadályozta meg 1666. június 2-án.

Néhány európai hírű botanikus könyv színpompás ábrázolása után látható a XVIII. század második felében megjelentült botanikai érdeklődés egyik magyarországi kimagasló teljesítménye, Csapó József *Új füves és virágos magyar kertje* (Posony 1775 Landerer Mihály, későbbi kiadása Pest, 1794). A szerző Debrecen város választott rendes orvosa volt, akinek rézmetszetes portréját (Trtina András rajza alapján) könyve címlapja elé kötötték.

Carl von Linné rendszerének megismerését követően Magyarországon a korabeli polgári-paraszti növényismeretről tanúskodik Veszelszki Antal orvos, botanikus és mezőgazdasági szakíró füvészkönyve, *A növény-plánták országából való erdei, és mezei gyűjtemény,*

vagy-is fa- és fűszeres könyv (Pest 1798). A Karacs Ferenc rézmetszettes tábláival kibővített munka egyrészt florisztikai szempontból nevezetes. Másrészt ismeretes, hogy megújította a magyar botanika nyelvzetét.

Kitaibel Pál (1757–1817), a magyar tudományos botanika megteremtője, a Kárpát-medence flórájának első nagy felfedezője, leírója és ismertetője emlékét – a kiállítás keretében – két nyomtatvány őrzi.

A ritkaságok között megtekinthető – többek között – a jezsuita természettudós, Fridvalszky (Frivaldszky) Ferenc (1730–1784) által gyűjtött, préselt és szárított növény-gyűjtemény. Ismeretes, hogy a maga korában Fridvalszky a korszerű mezőgazdasági ismeretek terjesztésének egyik úttörője volt.

A kamara-kiállítás lényegét tekintve reprezentatív válogatás az Egyetemi Könyvtár herbáriumaiából, melyek jelentős része „átélte” a nagyszombati egyetem Budára, majd Pestre költöztetését. A választás olyan kéziratokra, ősnymtatványokra és régi nyomtatványokra esett, melyek áttekintést adnak a XV–XIX. század európai és magyar botanikatörténetéről, s jól tükrözik az adott kor természetrajzi ismereteit.

Az Egyetemi Könyvtár Dísztermében látható kiállítás 2009. március 16. és május 30. között tekinthető meg.

Theophrastus Eresius**De plantis. (Historia plantarum a Theodoro Gaza traducta).****Florentina, e scriptorio Vespasiani Bisticci, XV. század második fele.****Fol. 1r.**

A két részből álló korvina Theophrastus növények történetéről és a növények származásáról szóló munkáit tartalmazza, görög nyelvből latinra fordítva. Az első levél kiállításon látható első lapjának három széle díszesen festett. A minirozást fényes arany csíkok szegik. A fehérén hagyott részeken tollal rajzolt indák között geniusok, madarak és lepkék ülnek. Az alsó díszítés közepén lánc-keretben kék alapon látható Mátyás király hatszögletű címere lapos lemezkoronával. Az első és harmadik mezőben a négy ezüst és vörös pólya (a magyar címer), a másodikban és a negyedikben a kettős farkú cseh oroszlán, a kék szív-pajzsban pedig az arany ágon holló látható, csőrében gyűrűvel.

Cod. Lat. 1.

(1. kép)

Herbarius.**Passau 1485.****Fol. Cij. Polipodium calidum.**

A kézzel színezett fametszet mellett XVIII. századi bejegyzés olvasható a növény délszláv megnevezésével. A kötet tulajdonosa 1754-ben a lepoglavai pálos kolostor volt, a bejegyzések föltehetően az akkori pálos könyvtárostól, Benger Miklóstól (Nicolaus Benger) származnak.

Inc. 203a

Herbarius.

Passau 1485.

356–357. p. Lappatium sive Lappa.

A kézzel színezett fametszet mellett bejegyzés a növény magyar megnevezésével: „Keserű Lapu”.

Inc. 203b

[Herbarius]. Incipit Tractatus de virtutibus herbarum.

(Venetia 1509).

a) példány (színezetlen): Fol. CXXXV_r. Sambucus.

b) példány (színezett): Fol. XCIII_r. Mandragora.

A tévesen Arnoldus de Villanovának tulajdonított mű b) példánya a lepoglavai pálos kolostorból került az Egyetemi Könyvtár gyűjteményébe.

Vet.09/41a–b

Plinius Secundus, Gaius, id.:

Naturalis historiae opus [...].

Coloniae Agrippinae 1524.

Címlap.

Plinius Secundus, Gaius, id.:

Historia mundi [...].

Basiliae 1535.

254–255. p. Lib. XV. Cap. I. Naturae frugiferarum arborum.

A középkori természettudományos ismeretek egyik fő forrásaként számon tartott munka közvetítette az ókor botanikai ismereteit is.

Vet.24/31, Vet.35/25

Brunfels, Otto:

Novi herbarii tomus II.

Argentorati 1531.

32–33. p. Pentaphyllon maius.

Brunfels, Otto:

Herbarum vivae eicones [...].

Argentorati 1532.

Címlap.

A német botanikus közli Manardus-nak (Mainardus), II. Ulászló orvosának arab orvosok műveihez készített helyreigazító jegyzeteit is.
Vet.31/29, Vet.32/21b

Bock, Hieronymus:

Kreüter-Buch. – Kreüter Buchss dritte Theile [...].

(Strassburg) 1546.

Fol. XLj_v–XLij_r. Maulbeerbaum.

A Tragus írói néven ismert német botanikus leghíresebb művének harmadik része.

Vet.46/60a

Melius Juhász Péter:

Herbarium az fagnac fveknek nevekről, természetekről és hasznairól.

Colosuárat 1578 Heltai Gaspárne.

Címlap.

Az orvosi füveskönyv Adam Lonicerus *Historia naturalis*-ának magyar fordítása, melynek tartalmát Melius Juhász Péter kiegészítette Dioscorides, Plinius, Galenus, valamint Pietro Andrea Mattioli, Hieronymus Bock és Leonhard Fuchs munkáiból.

RMK I 16

(2. kép)

9

L'Écluse, Charles de (Carolus Clusius):

Stirpium nomenclator Pannonicus.

Antverpiae MDLXXXIII Plantinus.

†2_b-†3_a

Supplementum L'Écluse, Charles de (Carolus Clusius): Rariorum aliquot stirpium per Pannoniam [...] observatarum historia.

Antverpiae 1583. című munkájához.

RMK I 27a

10

Carolus Clusius (L'Écluse, Charles de):

Fungorum in Pannoniis observatorum Brevis historia et Codex Clusii. (Facsimile.)

Graz 1983.

Tafel 57. („Genus XVII. esculentum” *Amanita caesarea*), Tafel 58.

(„Genus XVII. esculentum” *Macrolepiota procera*)

A kötet a nyugat-magyarországi ehető és mérges gombákat mutatja be, hű rajzaikat mellékelve. A rajzok festményekről készültek, melyeket Batthyány Boldizsár készíttetett a saját költségén.

904955

Beythe András:

Fives könyv. Fiveknek es faknac nevéokról [...] Magyar nyeluön [...] Dioscoridesnek es Matthiolusnak bölts irasokbul.

(Nymet Vivaratt) 1595 (Manlius).

41_v–42_r A görögdinnye és a saláta leírása.

A munka 275 növény leírását tartalmazza a növények „természetének” és felhasználási lehetőségeiknek felsorolásával.

RMK I 39

Lippai János:

Gyümölcsös kert.

Béczben MDCLXVII Cosmerovius Máté.

44. p. a II. rézmetszetű figurával A gyümölcsfák „szemre” történő oltásának módozatairól.

A munka teljes, tervezett kidolgozását megakadályozta a szerző halála 1666. június 2-án.

RMK I 236

Weinmann, Johann Wilhelm:

Phytanthoza-iconographia [...]. Bd. I.

Regensburg 1737.

N. 42. Alöe Mucronato folio Americana major.

A fodrász családból származó gyógyszerész és botanikus monumentális munkájának első kötete. Weinmann szenvedélyesen szerette a botanikát, saját botanikus kertet létesített. A négy főlíó kötetben megjelent, mintegy 9000 növényt leíró munkájának nincs tudomá-

nyos, növényrendszertani értéke, ugyanakkor a kézzel színezett rézmetszetes növényábrázolások esztétikai hatása jelentős.

M 239/1

(3. kép)

14

A szekfű (Dianthus) különböző fajai színezett rajzokon. (Kézirat).

H. n. XVIII. század közepe.

Fol. 55. No. 166. (Scylla), No. 167. (Antonius), No. 168. (Falisco).

E 46

(4. kép)

15

Duhamel du Monceau, [Henri Louis]:

La physique des arbres; ou il est traité de l'anatomie des plantes et de l'économie végétale [...].

A Paris MDCCLVIII.

Címlap, a 3. könyv 1. kihajtható táblája.

A hírneves francia botanikus 28 éves korában lett a francia akadémia tagja. Tudományos működése elsősorban a növények anatómiájára és fiziológiájára (nedvkeringés, táplálkozás, oltás, szemzés) terjedt ki. A tudományos eredményeket szívesen használta fel gyakorlati célokra. A tengerészeti département főinspektoraként a hajóépítéssel, a fa ismeretével és konzerválásával, sőt a tengeri utasok egészségi viszonyaival is tudományosan foglalkozott. Számos műve közül legnevezetesebbek: *La physique des arbres* (Paris 1758), *Traité des arbres fruitiers* (Paris 1768–1782), *Traité des arbres et arbustes, qui se cultivent en France en pleine terre* (Paris 1755–1785). 1893 okt. 1. szobrot emeltek neki Pithiviers-ben.

Ec 4^r 178

Csapó József:

Új füves és virágos magyar kert.

Posony 1775 Landerer Mihály.

Címlap és címlapelőzék a szerző rézmetszetes portréjával.

Debrecen város választott rendes orvosának arcképét Trtina András rajza alapján készítették.

114255

Fridvaldszky János:

Atlas botanicus. Herbarium vivum secundum cl. authores Hieronymum Tragus, Mathiolum, Bauhinum, Ricinum, Turnefortium, nominibus genuinis rite insignitum. (Kézirat).

H. n. 1784 előtt.

89–90. p. Papaver erraticum, Sanicula montana

A jezsuita természettudós növénygyűjteménye. A jezsuita rend feloszlatása (1773) után Mária Terézia munkásságáért előbb száz aranyat, majd 200 forint évi nyugdíjat és apátságot adományozott neki, majd 1777-ben szepesi kanonokká nevezte ki.

E 53

Pallas, P[jotr] S[imon]:

Flora Rossica seu stirpium imperii Rossici per Europam et Asiam indigenarum descriptiones et icones. Tomi I. Pars I.

Petropoli MDCCLXXXIV.

T. I. Pinus Laryx.

A szentpétervári orvos, akadémikus és államtanácsos egész Oroszországot beutazva készítette el több kiadásban megjelent természetrajzi és etnográfiai munkáit.

M 186

(5. kép)

19

Linné, Carolus:

Genera Plantarum [...].

Editio octava [...] curante D. Jo. Christiano Dan. Scherer. Vol. I. Francofurti ad Moenum 1789.

Címlap.

Carl von Linné (Carolus Linnaeus) svéd természettudós, orvos és botanikus. A modern tudományos növényrendszerezés alapelveinek megalkotója. Kidolgozta a rendszerezési kategóriákat (taxonok), a nevezéktant, az élőlényekre tudományos névként kettős elnevezést alkalmazott. A biológiában alapvetően ma is az ő elveit és eljárását használják.

Ec 428

20

Thienemann, G. A. W.:

Verzeichniss einer Pflanzen-Sammlung nach Jussieu-System geordnet.

H. n. 1789 után. (Kézirat).

Címoldal.

Antoine-Laurent de Jussieu által 1789-ben véglegesített növényrendszertan (a rendszer alapja a csíra szerkezete, a sziklevelek száma vagy hiánya) szerint elrendezett növény-lajstrom.

E 58/1

The Botanical Magazine [...] by William Curtis. Vol. X.

London MDCCXCVI.

No. 381. Ixia Tricolor.

A londoni gyógyszerész, majd botanikus William Curtis szerkesztésében 1787-től megjelent botanikai magazin egyik, gazdagon illusztrált kötete. A magazin műmellékleteit neves művészek, James Sowerby, Sydenham Edwards és William Kilburn készítették. Curtis – többek között – elkészítette a *Flora Londinensis* című (London 1777–1798) hat kötetes munkáját, melyben úttörő módon ráirányította a figyelmet a nagyvárosok flórájára.

Ec 967

Verzeichniss der Bäume, Gesträuche und andrer vorzüglichern Gewächse, die im Garten von Klein-Tapolcsán bereits vorfindig sind. (Kézirat).

H. n. 1797.

9–10. p. A növények felsorolása a *Salix fragilis*-től az *Artemisia abrotanum*-ig.

Wimpffen gróf Bars megyei, kistapolcsányi híres (a közelmúltban helyre állított) kastélyparkja növényeinek számba vétele.

E 57

Lumnitzer István:

Flora Posoniensis exhibens plantas circa Posonium sponte crescentes [...].

Lipsiae MDCCXCI imp. S. L. Crusii.

Címlap és kihajtható melléklet a *Smyrnium perfoliatum* ábrázolásával.

Lumnitzer István Winterl József Jakab tanítványaként Nagyszombatban, majd Jénában és Halléban végezte az egyetemet. Nagyszombatban szerzett orvosi doktorátust. Haláláig Pozsony város főorvosa volt. A *Flora Posoniensis* című műve az első magyar megyei flóra, melyben 1008 virágos és 286 virágtalan növényt sorolt fel. E munkája elismeréseként II. Lipót királytól arany érdemjelet kapott a „Pietate et concordia” felirattal.

119884

24

Veszelszki Antal:

A növény-plánták országából való erdei, és mezei gyűjtemény, vagy-is fa- és fűszeres könyv.

Pesthen 1798 Trattner Mátyás.

296. p. Karacs Ferencz rézmetszetes táblájával, melyen a növények szaporításának néhány módozata látható.

Veszelszki (Weszelszki) Antal orvos és botanikus életéről kevés és ellentmondó adat áll rendelkezésre. Művei tanúsága szerint gazdatiszt volt, más adatok szerint könyvárus lehetett. Kiállított könyvében 528 növényfajt sorolt fel a lelőhelyük megjelölésével. A florisztikai szempontból nevezetes munka megújította a magyar botanikai nyelvezetet.

02877

(6. kép)

Linnée's Denkmal mit einer systematischen Pflanzensparthie.
(Kézirat).

H. n. XVIII. század vége.

1., 3. p. A tervezett emlékmű rajza a rajta elhelyezett növények megnevezésével.

E 49/2

Hendrik Schwegman – Gustaaf Eduard Voorhelm Schneevoogt:
Icones plantarum rariorum. [...] edidit et descriptiones addidit
G. Voorhelm Schneevoogt [...] Tomus primus. – Afbeeldingen
van zeldzaame en fraaje Bloem- en Plant-gewassen [...].

Te Haerlem MDCCXCIII.

VI. *Ixia maculata viridis*.

M 189

(7. kép)

Haller, Albertus von:
Icones plantarum Helvetiae.

Bernae 1795.

Tab. III. *Carduus mollis*.

Ec 2^r 136

(8. kép)

Mitterpacher Lajos:

De cultu vinearum. (Kézirat).

H. n. XVIII. század vége.

Címoldal

A pesti egyetem természetrajz, matematikai földrajz és mezőgazdaságtan professzorának autográf kézírata.

E 67

Mitterpacher Lajos:

[Tizenegy tábla a növénytan elemeinek oktatására.] (Kézirat).

H. n. XVIII. század vége.

I. tábla Radix, X. tábla Flores

Amikor a „Ratio educationis” kiadásával egyidejűleg Nagyszombatról Budára, majd Pestre helyezték át az egyetemet, Mitterpacher Lajost bízták meg a frissen bevezetésre került agrártudományok oktatásával. Ő lett az első hazai agrártudományi tanszék, az „oeconomica ruralis” vezetője, a szervezett agrártudományi oktatás első professzora. Több mint három és fél évtizedes oktatói munkássága alatt 1801-ben az egyetem rektora is volt. Beválasztott tagja lett az alsó-ausztriai gazdasági egyesületnek. Tudományos munkássága elismeréséül tagjává választotta a bonni akadémia, a pesti egyetem bölcsészettudományi karától pedig a szenior rangot kapta. A kiállított táblák a pesti egyetemen 1774 után természetrajzot is előadó professzor oktatási segédlete.

E 71

(9. kép)

Ventenat, E[tienne] P[ierre]:

Jardin de la Malmaison.

A Paris 1803.

37. [No.] Magnolia Pumila.

A híres francia botanikus, Etienne Pierre Ventenat párizsi tanár e munkájában is több új növényt írt le, s a nevezetes kötetet „Madame Bonaparté”-nak ajánlotta.

M 188

(10. kép)

Humboldt, Alexander de – Bonpland, Aimé:

Plantae Aequinoctiales [...] In Ordinem digessit Amatus Bonpland. Tomus Primus.

Lutetiae Parisiorum 1808.

(Voyage de Humboldt et Bonpland. Sixième partie, Botanique.)

[No.] 23 Passiflora emarginata.

A német természettudós és utazó Aimé Bonpland botanikussal közösen készített fő művének (*Voyage aux régions équinoxiales du Nouveau Continent fait en 1799, 1800, 1801, 1802, 1803 et 1804 par Alexandre de Humboldt et Aimé Bonpland*. Párizs 1807) egyik kötete.

Ge 2^r 78

(11. kép)

Hoffmannsegg, I. C. – Link, H. F.:

Flora. 1–2. T.

Berlin 1809–1829.

Zwanzig prachtvoll colorirte portugiesische Pflanzen. Pl. 62.
Orobanche foetidia – Orobanche fétide.

M 185

(12. kép)

33

Humboldt, Alexander de:

De distributione geographica plantarum secundum coeli temperiem et altitudinem montium, Prolegomena.

Lutetiae Parisiorum MDCCCXVII.

Kihajtható rézmetszetes tábla: Geographiae plantarum lineamenta.

A rézmetszet a szerző 1815-ben készített rajza alapján készült.

Ec 957

(13. kép)

34

Lindley, John:

Collectanea Botanica.

London 1821.

Tab. 14. Astrapaea Wallichii.

A kézzel színezett rézmetszetek a szerző rajzai után készültek.

M 190

35

Sadler József:

Flora Comitatus Pestiensis. I–II.

Pestini 1825–1826 M. Trattner.

I. Címlap

II. 114. p. a hozzá tartozó táblával.

Sadler József orvos, egyetemi tanár, a Magyar Nemzeti Múzeum természetrajzi osztályának őre, 1832-től a pesti egyetemen a növénytan helyettes, 1834-től rendes tanára. Tagja volt a moszkvai természetvizsgálók társaságának (1827-től), a weimari mineralógiai és a regensburgi fűvésztársaságnak. Botanikai munkásságának elismeréseként több növényt neveztek el róla, így például: *Potentilla Sadleri Reichb.*, *Ferula Sadleriana Ledeb.*

119809–119810

36

The English Flower Garden. – Le jardin de Fleurs Anglais.

H. n. XIX. század eleje.

Fol. 87. Passion flower.

Ismeretlen rézmetsző kézzel színezett metszetei.

M 127

37

Verzeichnisz (!) sämmtlicher Pflanzen im Ofner Hofgarten Sr. k. k. Hoheit des Durchlauchtigsten Erzherzog Joseph Palatin. (Kézirat).

(Buda) 1826.

Címlap.

József Antal János, osztrák főherceg, magyar királyi herceg, Magyarország nádora nevezetes budai kertjének leírása.

E 52

Memoria viri immortalis laude digni [Pauli Kitaibel] e sepulcro in lucem revocata.

Budae MDCCCXXVI.

Címlap.

Gombocz Endre – Horvát Adolf Olivér:

Kitaibel Pál botanikus naplófeljegyzései Tolnamegyei útjairól 1799, 1808.

(Pécs) 1941.

Címlap.

A hírneves magyar botanikus és kémikus hatalmas munkával összegyűjtötte és leírta az ország növényeit, kőzeteit és ásványvizeit. Életműve szerteágazó, az egykorúan művelt természettudományok szinte minden ágában dolgozott. Nevéhez kötődik az egyetem botanikus kertjének kibővítése.

704902, Gb 12194/6

Saint-Hilaire, Augustus de – Jussieu, Adrianus de – Cambessedes, Jacobus:

Flora Brasiliae meridionalis. Fasciculus 10.

Parisiis 1829.

[No.] 68. Vismia longifolia.

Augustin François César Prouvençal de Saint-Hilaire francia botanikus társszerzőkkel megjelentetett fő művének (*Flora Brasiliae meridionalis*, 1825–1832) egyik kötete.

M 182

(14. kép)

Flore des jardiniers, amateurs et manufacturiers. [...] Extraites de l'Herbier de l'amateur.

Paris 1834.

Gentiana acaulis.

Kézszel színezett rézmetszetes tábla P. Bessa rajza nyomán.

M 114

41

Schlechtendal, D[ietrich] F[rantz] L[eonhard] – Langenthal, Ch[ristian] E[duard]:

Flora von Deutschland. Bd. I–II.

Jena [1841–1864].

Bd. I. Cúmlap, Bd. II. Orchideae, XX, 1. Orchis sambucina, L.

A munka több kiadásban, 2400 színes táblával jelent meg.

Ec 820/1–2

(15. kép)

42

Schimper, W. P. – Mougeot, A.:

Monographie des Plantes Fossiles du Grés Bigarré de la Chaîne des Vosges.

Leipzig 1844.

Tab. XX. Aethophyllum.

Ec 4^r 364

Mihálka Antal:

Növénytan. Gymnasiumi felsőbb osztályok használatára. 314 falmetszésrajzzal.

Pest 21856.

14–15. p.

Az orvos és tanár Mihálka Antal 1842-től az állatorvosi (akkori nevén baromorvoslási) intézetben természetrajzot, állattenyésztést, ménes- és gyógyszertertant oktatott. Később (1846–50) a József Ipar-tanoda természetrajz- és áruismeret-tanára volt, majd főnevelő intézetet nyitott. 1862-től a pesti főreáliskolában tanított természetrajzot. Tankönyveit hosszú időn át használták.

Ec 1677

(16. kép)

Annals of the Royal Botanic Garden, Calcutta. Vol. VIII. The Orchids of the Sikkim-Himalaya.

Calcutta–London 1898.

Plate 264. Phaloenopsis Mannii.

Ec 4^r 479/8/3–4

Képmellékletek

1. kép: [Faint text]

2. kép: [Faint text]

3. kép: [Faint text]

4. kép: [Faint text]

5. kép: [Faint text]

6. kép: [Faint text]

1. kép

Theophrastus Eresius, De plantis, Florentina, e scriptorio Vespasiani Bisticci, XV. század második fele. Fol. 1r.

2. kép

Melius Juhász Péter, Herbarium az faknac fvveknec nevekröl, természetekröl és hasznairól, Colosuárat 1578 Heltai Gaspárne. Címlap.

3. kép

Weinmann, Johann Wilhelm, Phytanthoza-iconographia [...]. Bd. I. Regensburg 1737. N. 42. Alöe Mucronato folio Americana major.

4. kép

A szekfű (Dianthus) különböző fajai színezett rajzokon. (Kézirat), H. n. XVIII. század közepe. Fol. 55. No. 166. (Scylla), No. 167. (Antonius), No. 168. (Falisco).

5. kép

Pallas, P[jotr] S[imon], Flora Rossica seu stirpium imperii Rossici per Europam et Asiam indigenarum descriptiones et icones. Tomi I. Pars I. Petropoli MDCCLXXXIV. T. I. Pinus Laryx.

6. kép

Veszelszki Antal, A növény-plánták országából való erdei, és mezei gyűjtemény, vagy-is fa- és fűszeres könyv. Pesthen 1798 Trattner Mátyás. 296. p. Karacs Ferencz rézmetszetes táblájával.

7. kép

Hendrik Schwegman – Gustaaf Eduard Voorhelm Schneevoogt, *Icones plantarum rariorum*. [...] edidit et descriptiones addidit G. Voorhelm Schneevoogt [...] Tomus primus. – Afbeeldingen van zeldzaame en fraaje Bloem- en Plant-gewassen [...]. Te Haerlem MDCCXCIII. VI. *Ixia maculata viridis*.

8. kép

Haller, Albertus von, *Icones plantarum Helvetiae*. Bernae 1795. Tab. III. *Carduus mollis*.

9. kép

Mitterpacher Lajos, [Tizenegy tábla a növénytan elemeinek oktatására.] (Kézirat). H. n. XVIII. század vége. X. tábla *Flores*.

10. kép

Ventenat, E[tienne] P[ierre], *Jardin de la Malmaison*. A Paris 1803. 37. [No.] *Magnolia Pumila*.

11. kép

Humboldt, Alexander de – Bonpland, Aimé, *Plantae Aequinoctiales* [...] In Ordinem digessit Amatus Bonpland. Tomus Primus. Lutetiae Parisiorum 1808. (Voyage de Humboldt et Bonpland. Sixième partie, Botanique.) [No.] 23 *Passiflora emarginata*.

12. kép

Hoffmannsegg, I. C. – Link, H. F., *Flora*. 1–2. T. Berlin 1809–1829. Zwanzig prachtvoll colorirte portugiesische Pflanzen. Pl. 62. *Orobanche foetida* – *Orobanche fétide*.

13. kép

Humboldt, Alexander de, *De distributione geographica plantarum secundum coeli temperiem et altitudinem montium*, Prolegomena. Lutetiae Parisiorum MDCCCXVII. Kihajtható rézmetszetes tábla: *Geographiae plantarum lineamenta*.

14. kép

Saint-Hilaire, Augustus de – Jussieu, Adrianus de – Cambessedes, Jacobus, *Flora Brasiliae meridionalis. Fasciculus 10. Parisiis 1829. [No.] 68. Vismia longifolia.*

15. kép

Schlechtendal, D[ietrich] F[ranz] L[eonhard] – Langenthal, Ch[ristian] E[duard], *Flora von Deutschland. Bd. I-II. Jena [1841–1864]. Bd. II. Orchideae, XX, 1. Orchis sambucina, L.*

16. kép

Mihálka Antal, *Növénytan. Gymnasiumi felsőbb osztályok használatára. 314 fametszvényi rajzzal. Pest 21856. 14–15. p.*

INCIPIT PRELATIO THEOPHILI BANI GRECI TESSALONICEN
SIS AD NICOLAYM SYMMON PONTIFICEM DIVINUM IN THE
OPHRASTUM DE PLANTIS JUNE & BONA MENTIS AD EPISTOLAM
DANTEM...

Magna exultare letitia possint homines
nostre etiam pater sanctissime non absens
nunc ut tempore elapso relatum accipio:
sed iam animam apud te manens rem ipsam
experimento plene intelligo: Quod cum
solum uetus illa et laudata Platonis sen-
tentia remedio urbibus futuram pericul-
um ac uanis detrimentis laborantibus as-
serit nostris his temporibus certe uideo contigisse. Quod enim
tu qui sumus philosophus semper fuisse summus princeps crea-
tus et preclarus actum tam est quod uir doctissimus ille futurum
affirmat: cum aut philosophus regnat: aut rex philosophari
incipit. Quippe nunc arma que per Italiam europamq; to-
tam seuebant: penitus conquiescunt: et Mars furens ille ui-
cibus tue cohercet: prudente omniumq; inter se gentes reconci-
liare: pacem tranquillissima ex tua opera cuiusq; constitit perfru-
untur: et clarissima quibus munera id est studia litterarum q;
diuturna in te cupuerunt: tuo pontificatu restitescere pal-
cherrime ceperunt. Pacem namq; ipsam absit: fundatum uetus
et quondam plantam flores eiusmodi atq; fructus abunde se-
guntur: et urbes ualde omnes nunc litterarum ornamentis
exhilarantur: quibus prius orbate diu deformes et uelut lu-
gulenti quadam ueste indute modo uidiuarum debebant co-
sistunt nunc augenturq; maiorem in modum ceteris philo-
sophorum oratorum poetarumq; deniq; professorum omnium
liberalium artium et exercitantur: mirum in modum ingeni-
a hominum te auctore diue Nicolae: qui non solum tua tem-
pora pacata sic reddisti: utrum etiam cuius sue uirtutis labo-
risq; magnifice premia proponis. Non enim tu pecunia co-

روانشاهانك باخاخي شوي كوكرد عبد الجليلي تاني حضرت نيك مجاز استاز دارالفنون همدين در ايران

۲۰
۱۰
۹
۸
۷
۶
۵
۴
۳
۲
۱

1. kép

HERBARIVM. AZ FAKNAC FVV

EKNEC NEVEKRÖL, TERMÉSETEK-

röl, és hasznairól, Magyar nyelvre, és ez
rendre hűltá az Doctorec Könyveiböl
az Horhi Melius Peter.

Szent - Györgyi.

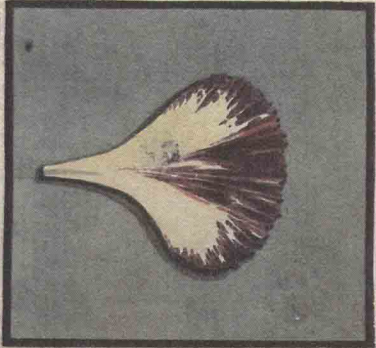
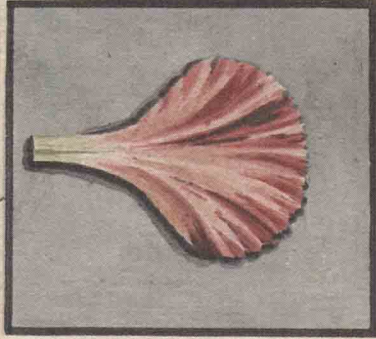
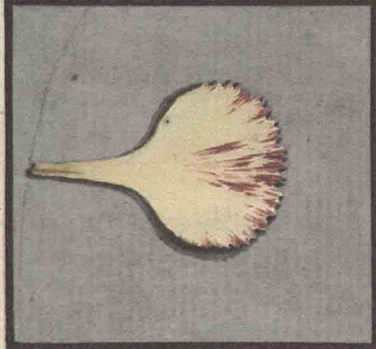
Nyomtattot Colosuárat Heltai Caspárne
Műhelyébé, .x. 5. 78. Eftendőben.

1720
107.210
0145
1233

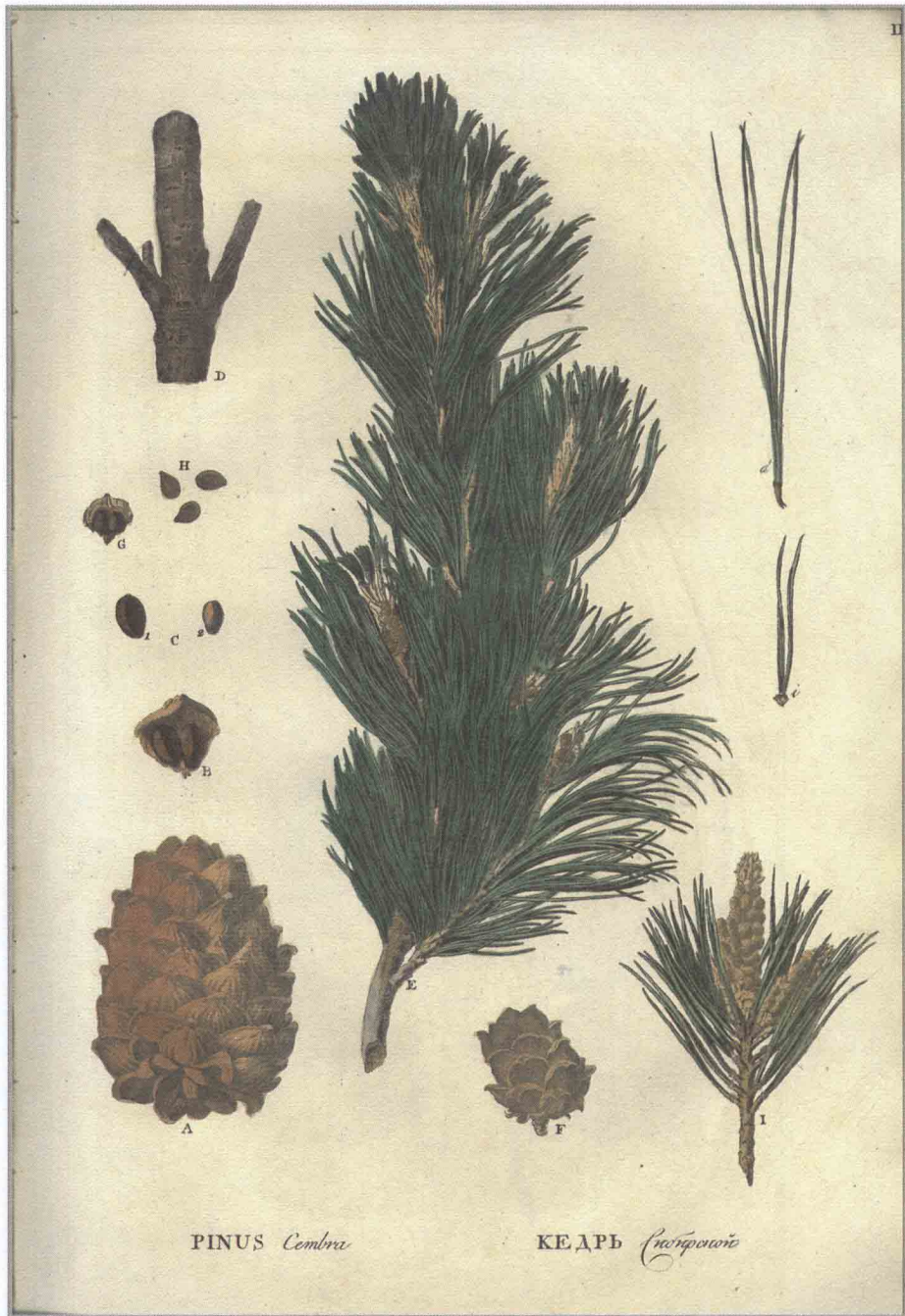

3. kép

No: 466.		467.		468.	
<i>Scylla,</i>	<i>Antonius,</i>	<i>Falisco.</i>			

4. kép

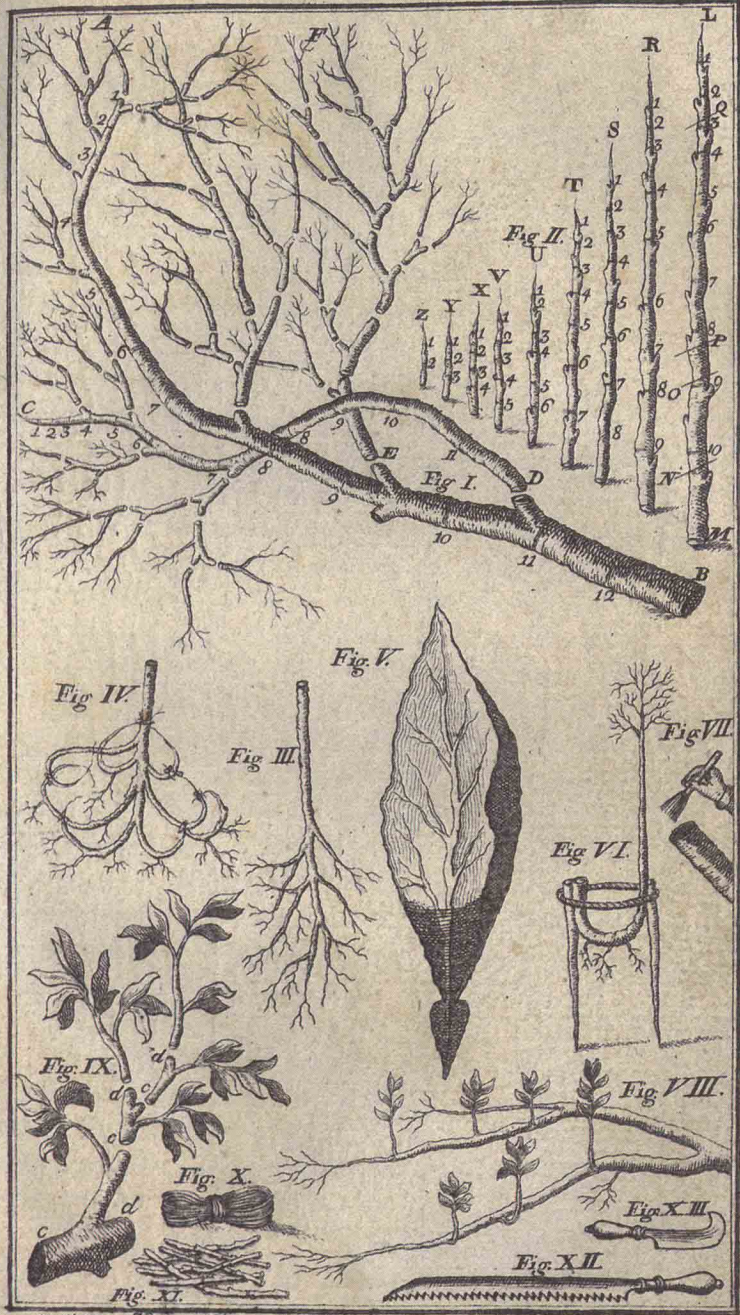

PINUS *Cembra*

ΚΕΔΡΉ *Λιβανόσπις*

5. κέρ

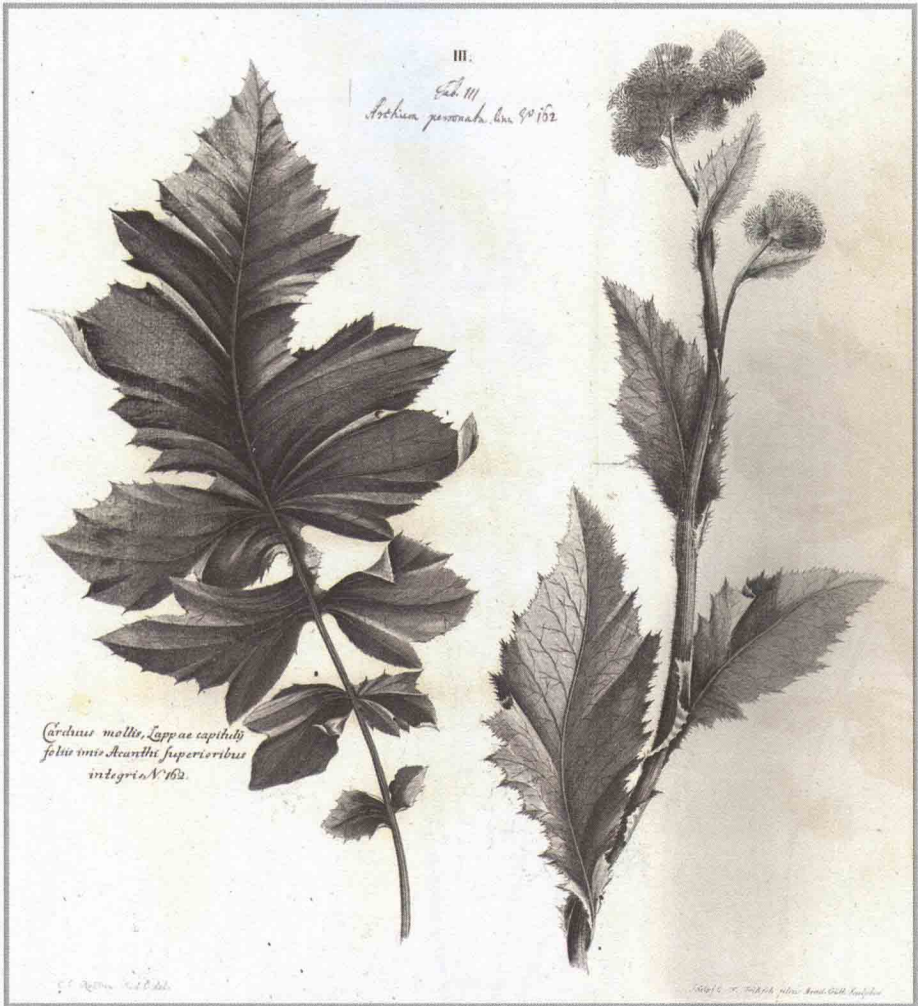
metzelle Kurass Ferencz. Pesten. 1798.

6. kép

7. kép

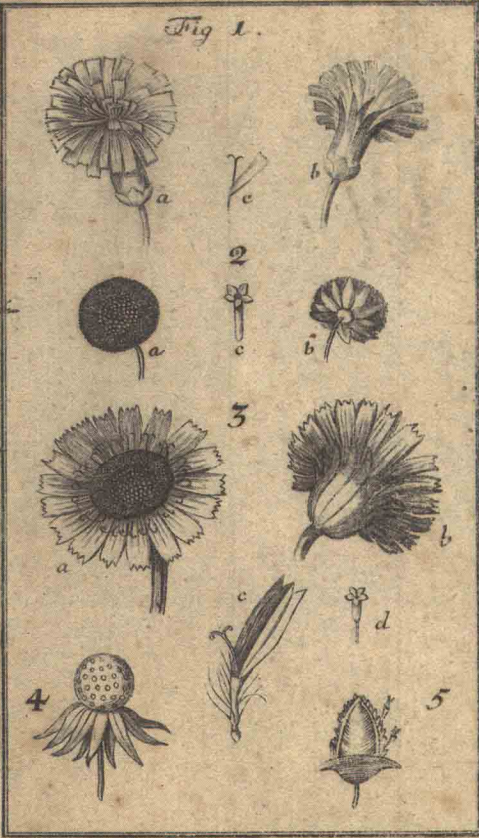

8. kép

Fig. 1.

Infusio. Linn.

- 1. *Flos ligulatus*
a. b. in. Linn.
c. corollula ligulata vel
lingulata.
- 2. *Flos tubulosus*
a. b. in. Linn.
c. corollula
tubulosa.
- 3. *Flos radiatus*
a. b. in. Linn.
c. corollula lingu-
lata.
d. corollula tubu-
losa.
- 4. *Receptaculum
pinnatifidum*.
- 5. *Receptaculum
peltatum*.

Flores aggregatae

- 1. *Flos ligulatus*
a. b. flos.
c. corollula
ligulata vel
lingulata.
- 2. *Flos tubulosus*
a. b. flos.
c. corollula
tubulosa.
- 3. *Flos radiatus*
a. b. flos.
c. corollula lingu-
lata.
d. corollula tubu-
losa.
- 4. *Receptaculum
pinnatifidum*.
- 5. *Receptaculum
peltatum*.

9. kép

10. kép

PASSIFLORA emarginata.

De l'Herbier de Langlet.

M. 62

Orobanche foetida.

aug. 1822

Orobanche foetida.

aug. 1822

12. kép

E.D. del.

VISMIA longifolia.

Engelm. sculp.

15. kép

